

ПРОБЛЕМА НАРОДЖЕННЯ ЛЮДИНИ, ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ

Арцишевський Р.А., Баглик А.І.

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

У статті досліджено філософський аспект проблеми народження людини. Зокрема її біологічне народження. Бо людина протягом свого життя неодноразово народжується. Адже існують різні етапи цього процесу. Такі як, наприклад, духовне та соціальне народження.

Ключові слова: народження, зачаття, клонування, сурогатне материнство, штучне запліднення.

Постановка проблеми. Актуальність обраної теми роботи безперечно, оскільки одна з головних проблем, – а, можливо, і головна проблема, яку намагається осмислити людство, – це проблема народження людини. Тому розробки досліджень у цій сфері знань є актуальними і необхідними.

Народження – це не просто подія, народження – це одна з найважливіших подій серед інших подій людського життя. Це початок людського життя, особлива, найперша його подія, після якої в ньому буде ще багато чого. І що в ньому буде ніхто не може знати.

В усі часи будь-які філософські доктрини так чи інакше зачіпали проблему народження людини: біологічного, духовного, соціального, адже ця проблема багатоаспектна та багаторівнева. Народження потребує осмислення як «початок всього», а й зокрема людського життя. А людське життя потребує осмислення в перспективі його появи. Лише глибоко усвідомивши власний початок і осмисливши його, людина може почати жити повноцінним життям.

У сучасному світі питання, що стосуються біологічного народження людини, є поширеними і складають одну з основних проблем людського існування, тому що воно є першим етапом народження людини. Сурогатне материнство, штучне запліднення, клонування, звичайно, цікаві явища. Дуже велика кількість різноманітних філософських праць присвячена цим проблемам. Кожна праця старається правильно аналізувати норми поведінки людини і пояснити, чому люди чинять так, а не інакше. В архівах збереглась незліченна кількість думок, версій і припущень, які проходять через століття.

Результати наукових робіт такого роду становлять значну цінність для суспільства, оскільки під їх впливом формується ставлення до життя, усвідомлюється цінність життя. Це і є однією з основних причин зростання актуальності даної проблеми і звернення до неї представників різних галузей знань і наук, у тому числі й філософії.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Існуючі дослідження проблеми народження людини зосереджені головним чином на висвітленні його окремих етапів, переважно – біологічного, що зумовлене «одномірним» розумінням людини. Тому необхідно зупинитися на розкритті багатоаспектності проблеми народження людини, та здійсненні системного філософського аналізу біологічного народження людини, розгляд якого і є головною метою цієї статті.

Виклад основного матеріалу. Проблеми людини і людського буття майже завжди були в центрі уваги філософів усіх часів. Але особливої актуальності вони набули в наш час, коли більшість дослідників визнає ці проблеми найбільш важливими в галузі сучасної науки і філософії.

Досягнення в галузі людинознавства і активна розробка філософсько-антропологічної тематики призвели до появи (виникнення) низки комплексних досліджень людини, зокрема таких, як віталогія (вчення про індивідуальне життя людини), та-

натологія (вчення про смерть), біоетика, сексологія та інших. Разом з тим були актуалізовані нові проблеми, яким раніше не приділялася належна увага в галузі філософії. До цих проблем відноситься і проблема народження людини.

Як, здавалося б, не дивно, але проблема смерті або закінчення життя людини, розглядалася майже всіма видатними філософами минулого, а проблема народження людини, початку її життя – дуже рідко. Це, на нашу думку, можна пояснити тим, що від самої людини не залежить її поява у світі, у той час як завершення власного життя усвідомлюється людиною і може бути обумовлено її волею.

Разом із тим кожна доросла людина, згідно з її здатністю до самовідтворення, може сприяти появі на світ іншої людини. У зв'язку з цим і виникає проблема зачаття, в якій, окрім інших її аспектів, має надзвичайно важливе значення саме філософський, або, якщо говорити ширше, світоглядно-етичний аспект, оскільки людина повинна усвідомлювати, що вона відповідальна за життя того чи тих, кому вона його дає; вона повинна усвідомлювати, для чого вона дарує це життя іншій людині.

Розгляд проблеми індивідуального становлення людини починають з моменту її біологічного народження. Тобто прихід у світ нової людини сприймається як факт самоочевидний, з якого починається її життя. Проте проблема виникнення людини є значно складнішою і глибшою. Зокрема тому, що цьому акту передують зачаття (зародження) і дородовий (пренатальний) період розвитку людського зародку, які суттєво впливають на індивідуальне становлення і розвиток людини у післяродовий період, а певною мірою також і на її самореалізацію.

Останнім часом розгляд цих проблем починає виходити за межі медицини, і вони все більше привертають до себе увагу біоетиків, психологів, сексологів, культурологів, демографів, соціологів і навіть політиків. Тому, звичайно, вони не можуть бути обійдені й філософами.

Нове людське життя зароджується в момент духовного, психологічного і фізичного єднання жінки і чоловіка. Процес дозрівання, росту і розвитку людини починається із зачаття. Запліднена яйцеклітина несе в собі всю генетичну інформацію, насамперед про стать, спадковий потенціал, яка необхідна для народження нової людської істоти. У процесі дозрівання відбуваються не тільки генетично запрограмовані зміни зовнішнього вигляду організму, а й зміни у його будові, організації та функціях. Шлях, який доводитьсь долати заплідненій яйцеклітині в організмі матері, нелегкий, а часом і небезпечний [1, с. 311].

Майже в усі часи релігійні мислителі і філософи приділяли велику увагу проблемі смерті людини. Але ж знамените вічне питання «Бути чи не бути?» виникає не тільки тоді, коли людина опиняється перед лицем не-буття чи збирається відійти у вічність, але й ще раніше – тоді, коли вона ще тільки може (або не може) прийти у це життя. Правда, у цьому другому випадку вибрати якусь відповідь не

може вона сама, бо її ще не існує, і цей вибір за або проти неї можуть і повинні зробити інші люди, від яких залежить, дати новій людині життя чи ні.

З точки зору традиційної релігії, це питання вирішується досить просто: бути чи не бути новій людині вирішує Бог «Бог дав, Бог – взяв». Але чи не знімає це усякої відповідальності з самої людини? Чи не перетворюється вона тоді у просте «знаряддя» продовження роду людського? І як бути у тих випадках, коли безліч людей хочуть зачати дітей, але в силу різних причин не можуть цього зробити; або навпаки, коли Бог «посилає» комусь вагітність одну за одною, а можливі майбутні батьки не можуть чи не хочуть у силу багатьох причин прийняти цей «Божий дар»? [3, с. 500]

Очевидно, не можна звалювати тут усе на Бога. Людина свідомо повинна мати мужність сама вирішувати питання, чи повинна і чи може вона давати життя іншій новій людині, продовжувати у ній себе і свій рід. І мати мудрість для того, щоб знайти на нього правильну відповідь [2, с. 269].

На сучасному етапі психологи схильні до такої думки, що психологічний стан жінки, яка намагається завагітніти, впливає на процес продовження роду, писав видатний психолог Е. Берн. Він вважав, що «ситуація зачаття людини може сильно впливати на її майбутню долю» [5, с. 58]. Безпосередньо статевий акт, який супроводжує зачаття людини він пропонував називати «зародковою установкою» і рекомендував, незалежно від того, чи була вона «результатом випадковості, пристрасті, любові, насильства, обману, хитрості або байдужості. У життєвому сценарії майбутньої дитини можуть відбитися всі ці якості» [5, с. 64].

Коли жінка не готова стати матір'ю, але погодилася завагітніти (або залишити випадкову вагітність), поступившись настійним проханням не коханого чоловіка чи своєї матері, яка мріє про онука, подібну ситуацію В. Р. Емерсон пропонує називати терміном «травматичне зачаття» [3, с. 56].

І тому у давні часи мудреці радили майбутнім батькам зберігати в серці любов і спокій, ніколи не переступати порога спальні напідпитку, у сварці чи роздратуванні. Ясновидці говорили, що коли мати виношує немовля (ангельську душу), то над її головою витає ореол срібного фонтану – енергетичний захист і охорона. Наші предки вважали, що ніякі чужі прокляття не зашкодять малюкові, поки мати тримає душевну рівновагу, любить і захищає його [7, с. 26].

Книга Буття описує біблійні подружжя, що десятиками років жили у надії отримати дар від Господа – потомство. До небес лунають голосні молитви патріархів Авраама, Ісаака та Якова про нащадків, яких Бог їм так довго не посилав. На щастя, сучасна наука пішла вперед і пропонує різні нетрадиційні способи зачаття. Досить розповсюдженим стало і так зване сурогатне материнство.

Більша частина людського суспільства вважає етично неприйнятним сурогатне материнство з тих самих причин, що й штучне запліднення, бо воно фактично суперечить єдності шлюбу й гідності людського дитородження. Воно спричиняє шкоду сім'ям, призводячи до поділу між фізичними, психологічними й моральними елементами, які утворюють сім'ю.

Сурогатне материнство, як і торгівля дітьми, зачаття дитини для її безпосереднього продажу після народження та інші подібні дії є тяжким злочином, гідним суворого осуду. Також вони є тяжкою зневагою божого дару материнства, глибоко ранять жінку, перетворюючи її на комерційний репродуктив-

ний засіб, а тому за будь-яких обставин є морально недопустимими.

Попширеним способом продовження роду є штучне запліднення – це комплекс процедур, головною рисою яких є маніпулювання з яйцеклітинами, чи ембріонами поза організмом, з перенесенням гамет або запліднених яйцеклітин до організму жінки для встановлення вагітності з метою лікування безпліддя. Коротке, проте змістовне, визначення Репродуктивної технології подає Рамон Лукас: «Під штучним заплідненням розуміємо комплекс технологій, які мають за мету запліднення без природного для людини процесу, тобто поза статевим актом чоловіка і жінки» [6, с. 68].

Питання етики штучного запліднення – це проблеми ставлення до початку людського життя. Громадська свідомість породжує дуже яскраві епітети для штучного запліднення: «нова технологія розмноження», «техногенне виробництво людей», «асексуальне розмноження». Як бути з емоційно-психічним світом особистості, народженої «у пробірці», її моральною самосвідомістю, її юридичними правами, соціальним статусом, зрештою? Але як поставитися до такої тенденції – «що, у повній сім'ї сьогодні дітей народжується менше, ніж поза шлюбом»? [8, с. 37]

Також в сучасному суспільстві все більш популярні стають розмови про «клонування людини». Клонуванням називають досить різноманітні як за технологією, так і за метою операції, спільність яких полягає в розмноженні живих клітин. Хоча поняття «клонування» та «генна інженерія» є одними з найпопулярніших у контексті проблематики сучасної культури, але, як показує практика, все ще нерідко трапляється їх неадекватне розуміння та використання. А звідси виникає і ризик помилкових суджень та висновків.

Наприклад, вираз «клонування людини» є на сьогодні помилковим у принципі. Коли в наш час говорять про «клонування людини», то відбувається елементарна підміна різнорівневих понять: говориться про ціле, тоді як насправді можна говорити тільки про його складову частину. На сьогодні клонування людини як такої ще навіть гіпотетично не ставиться як наукова проблема. Йдеться всього-на-всього про зачаття (покладення початку) технологічним способом людського тіла, і тільки тіла. Аж ніяк питання не ставиться про людину в усій її цілісності. Звідси, до речі, виникає принципова різниця в масштабності онтологічного значення технологічного процесу при зачатті способом клонування тварини і тих же самих технологій, застосованих до людини [4, с. 15].

Висновки і пропозиції. Підсумовуючи, можна зробити висновок про те, що в часи сучасних технологій батьки мають свободу вибору способів і методів зачаття та народження дитини з метою реалізації своєї здатності до батьківства, сповнюючи при цьому своє право на повноцінного та здорового нащадка.

З розвитком біомедичних технологій розширюється діапазон репродуктивної свободи, бо з'являється можливість вибирати не тільки методи появи дитини на світ (штучне запліднення, сурогатне материнство), але й за допомогою клонування на генетичному рівні конструювати майбутнього нащадка, задаючи відповідні параметри та характеристики планованої дитини, як нагода контролювати рівень благополуччя свого і до значної міри своєї дитини теж.

Саме тому останнім часом не тільки вчені – спеціалісти, а й філософи все більшу увагу приділяють проблемам штучного запліднення, сурогатного материнства та клонування.

Список літератури:

1. Аббаньяно Н. Мудрость философии и проблемы нашей жизни / Н. Аббаньяно; пер. с итал. А. Л. Зорина; СПб.; Алатаейя, 1996. – 320 с.
2. Арцишевський Р. А. Світ і людина: Підручник для 8-9 кл. – К., 1996.
3. Арцишевський Р. А. Філософська антропологія: навч. посіб. для студ. вища. навч. закл. Частина перша / Роман Антонович Арцишевський. – Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2011. – 552 с.
4. Гоголевський П. А. Клонирование / П. А. Гоголевський, В. М. Здановський // Проблеми продукції. – 1998. – № 3. – С. 11.
5. Добряков И. В. Перинатальная психология / И. В. Добряков. – Питер; СПб.: 2010. – 234 с.
6. Лукас Л. Р. Біоетика для кожного / Л. Р. Лукас – Львів.: Свічадо, 2007. – С. 176.
7. Москаленко В. Ф. Біоетика: філософсько-методологічні та соціально-медичні проблеми / В. Ф. Москаленко, М. В. Попов – Вінниця: Нова Книга, 2005. – С. 218.
8. Шнейлерман Н. А. Социология и жизнь / Н. А. Шнейлерман. – М.: 1991. – С. 99.
9. Эмерсон В. Р. Ранимый пренейт / В. Р. Эмерсон // Феномен насилия (от домашнего до глобального): взгляд с позиции пренатальной и перинатальной психологии и медицины / Под ред. проф. Г. И. Брехмана и проф. П. Г. Федор-Фрайберга. – СПб.: 2005. – С. 80.

Арцишевский Р.А., Баглык А.И.

Восточноевропейский национальный университет имени Леси Украинки

ПРОБЛЕМА РОЖДЕНИЯ ЧЕЛОВЕКА, ФИЛОСОФСКИЙ АСПЕКТ

Аннотация

В статье исследован философский аспект проблемы рождения человека. В частности его биологическое рождение. Потому что человек в течение своей жизни неоднократно рождается. Ведь существуют различные этапы этого процесса. Такие как, например, духовное и социальное рождения.

Ключевые слова: рождение, зачатие, клонирование, суррогатное материнство, искусственное оплодотворение.

Artsyshevskiy R.A., Bahlyk A.I.

Lesya Ukrainka Eastern European National University

THE PROBLEM OF A PERSON'S BIRTH, A PHILOSOPHICAL ASPECT

Summary

The article deals with the philosophical aspect of a person's birth, in particular, his biological birth. Because it is believed that the person in the course of his life is born repeatedly. There are different stages of this process, such as, for example, spiritual and social birth.

Keywords: birth, conception, cloning, surrogate motherhood, artificial insemination.

УДК 122/129

СКЛАДНІСТЬ ЯК СПОСІБ ІСНУВАННЯ СИСТЕМ, ЩО САМООРГАНІЗУЮТЬСЯ ТА САМОРОЗВИВАЮТЬСЯ

Коперльос Р.Ю.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Досліджено статус складності як характеристики систем, що самоорганізуються та систем, що саморозвиваються. В статті розглядається предмет та об'єкт сучасного напрямку науки – синергетики, котра, власне, і займається вивченням складних систем. Також в статті йдеться про нелінійність та нелінійну науку в межах якої і виникають синергетика та її теорії складних систем. Зроблене порівняння нелінійності та лінійності в науці.

Ключові слова: складність, самоорганізація, саморозвиток, синергетика, нелінійність, дисипативність.

Постановка проблеми. Класичне і неklasичне точне природознавство мають спільний предмет пізнання – це прості (замкнуті, ізольовані, зворотні в часі) системи. Однак переважна більшість реальних систем відкриті. Це означає, що вони обмінюються енергією, речовиною та інформацією з навколишнім середовищем. До такого роду систем відносяться біологічні та соціальні системи, які найбільше цікавлять людину.

У 70-і рр. XX ст. почали активно розвиватися теорії складних систем, що самоорганізуються. Результати досліджень в області нелінійного математичного моделювання складних відкритих систем призвели до виникнення нового потужного наукового напрямку в сучасному природознавстві – синергетики. На відміну від кібернетики, де акцент робиться на процесах управління та обміном інформацією (системи, що саморегулюються), синергети-